

Еуразиялық экономикалық одақ аясында экономикалық интеграциялану мәселелері

Аңдатпа. Мақалада Ресей Федерациясы, Беларусь, Қазақстан, Қырғызстан және Армения Республикасы мемлекеттерінің Еуразиялық экономикалық одақ шегіндегі экономикалық интеграциясының ерекшеліктері мен мәселелері қарастырылған. Осы мақсатта ЕАЭО-ға қатысушы мемлекеттердің сауда саласында өзара қатынастар жүргізу барысындағы беталыстарға сипаттама беріліп, ЕАЭО-ға мүше елдерінің ары қарайғы интеграциясына теріс әсер ететін себептер анықталды. ЕАЭО-ның ортақ экономикалық нарығында сауда жасау кезіндегі оқшылықтар, сондай ақ, осы мемлекеттердің интеграциялық одақ деңгейінде қабылданған және бекітілген ережелерді бұзуының нәтижесінде интеграцияның тиімділігіне нұқсан келтіруінің нақты мысалдары келтірілген. Интеграциялық одақтың осы жұмыста белгіленген мәселелері мен оның себеп-салдарларын жою бағыттары ұсынылды.

Зерттеу әдістемесі ЕАЭО аясында аймақтық экономикалық интеграциялану барысында туындайтын қатынастарды зерттеуге жүйелік, үдерістік және ситуациялық тәсілдерді қолдануға негізделген. Мақаланың негізгі нәтижелері мен ұйғарымдарын ЕАЭО аясында интеграцияны зерттеуді тереңдету мақсатында қолдануға болады.

Түйін сөздер: экономикалық интеграциялану, тауарлармен алмасу, экспорт көлемі, сауда саласындағы серіктестік.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2079-620X-2020-3-19-25>

Кіріспе. Әлемде орын алып жатқан жаһандану процестері әлемдік аренадағы мемлекеттердің бәсеке қабілеттіліктерін күшейту үшін басқа елдермен интеграциялану қажеттілігін тудырды. Экономикалық интеграциялық бірлестіктердің күшеюінің арқасында олардың құрамындағы мемлекеттердің экономикасы біршама жетістіктерге жете бастады. Осындай тенденцияларды ескере отырып, бұрынғы Кеңес одағының құрамына енген мемлекеттер де жеке өңірлік бірлестіктерге енуге талпыныс танытқан болатын, соның ішінде, Тәуелсіз мемлекеттер достастығы да болды, бірақ ол оңтайлы нәтижелер бере алмады. Сонымен бірге, Орта Азиялық одақты да атап өтуге болады, соңғысының интеграциялық әлеуеті тиімділікті қалыптастыруға қабілетті бола алмады. Енді осы мемлекеттердің бар үміті

Еуразиялық экономикалық одақтың (ЕАЭО) аясында интеграциялық жетістіктерге жетуге артылып отыр.

Ең алғашында Ресей, Қазақстан және Беларусь мемлекеттерінің интеграциясы 2010 жылы Кеден одағын құру арқылы бастамасын тапты, бұл интеграция оның құрамына енген мемлекеттердің аумағында тауарлардың еркін қозғалысын қамтамасыз етуді көздеді. Бес жыл өткен соң, Кеден одағы ЕАЭО ретінде қайта құрылып, интеграцияның таралу салалары көбейтілді.

Бұл бірлестіктің көздегені – оның аумағындағы тауарлармен, қызметкерлермен, инвестициялармен еркін алмасуына қолайлы шарттар жасау бағдарларын қалыптастыру болды. Қырғызстан және Армения республикалары интеграцияға ену үшін талаптарды

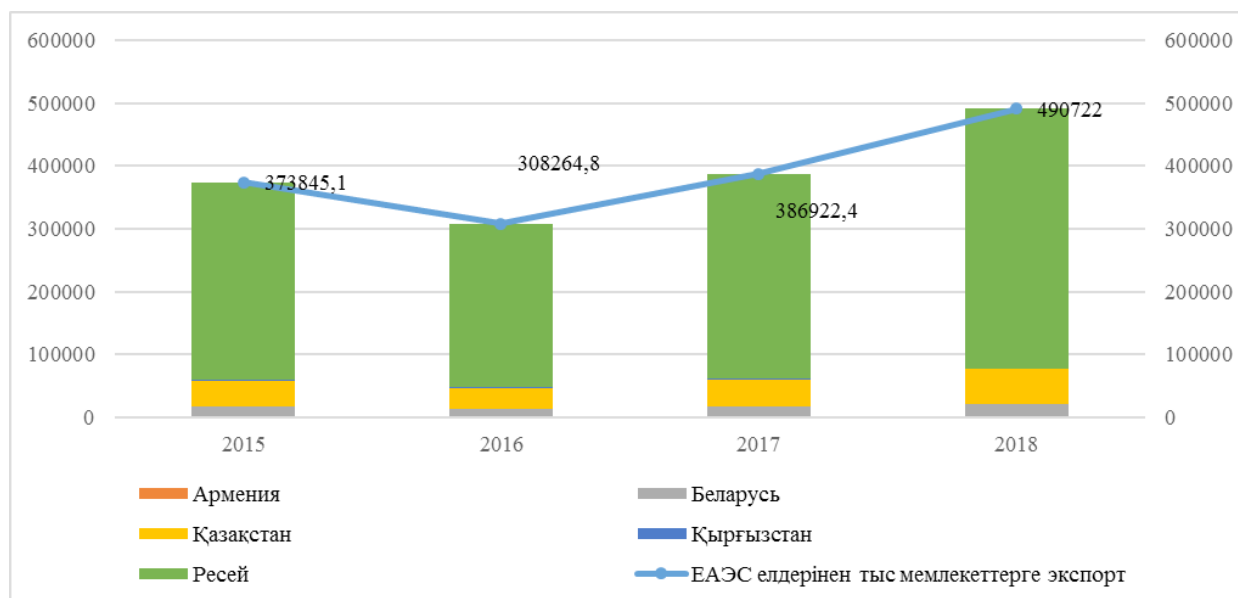
орындағаннан кейін, осы бірлестіктің құрамына қосылды.

Негізгі бөлім. Еуразиялық экономикалық комиссиясы ұсынған ресми ақпаратқа сүйенер болсақ, Кеден одағының сыртқы экспорт көлемі 2014 ж. 556800,3 млн. АҚШ долларына құрады, бұл 2010 жылғы көрсеткішпен алыстырғанда 27%-ға молырақ [1, 2]. Ал 2015 жылдан бастап, яғни ЕАЭО құрылған сәттен кейін осы көрсеткіштердің барлығы төмендей бастаған. Мұндай олқылықтың себебі мұнай-газ бағамдарының төмендеуіне байланысты қарастырылған мемлекеттердің экономикаларының даму көрсеткіштерінің бәсеңірек дамуы болды. 1-суретте ЕАЭО-ның, оған қатысатын мемлекеттердің сыртқы экспортының өзгеру серпінділігі көрсетілген.

жет етеді, ол үшін ЕАЭО-ның экспорттық әлеуетіне тікелей және жанама әсер ететін мәселелерді анықтау қажет.

Ресей ЕАЭО-ның ең ірі және салмақты мүшесі болғандықтан, оның әлемнің ірі экономикаларымен сыртқы экономикалық қатынастарының сипаты ЕАЭО-ның сыртқы сауда айналымына әсерін тигізбей қоймайды [3]. Бұл орайда Қырым мәселесін атауға болады, бұл жағдайдағы Ресейдің саясатына Еуропа елдері мен АҚШ қарсы шығып, Ресейге түрлі санкциялар салуы интеграциялық одақ қатысушыларына да жанама әсерін тигізеді және еуразиялық интеграцияның еуропалық бағытта дамуына кедергі келтіреді.

Ал ЕАЭО ішкі нарығындағы саудалық қарым-қатынастарға назар аударатын болсақ,

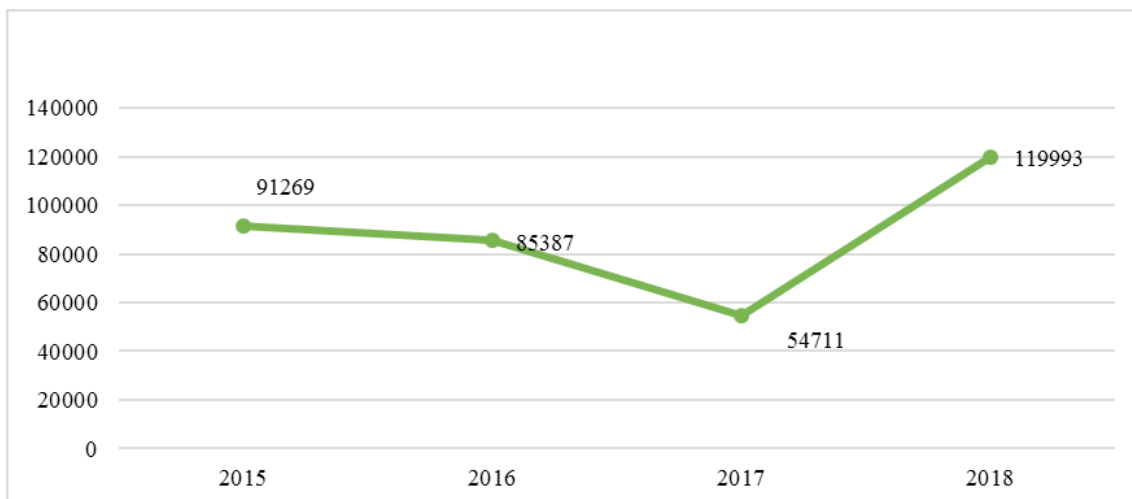

Сурет 1. ЕАЭО-ның сыртқы экспорт көлемі, млн. АҚШ доллары

Ескерту: Еуразиялық экономикалық комиссия мәліметтеріне негізделі отырып, есептелді.

Көріп отырғанымыздай, 2015-2016 жж. ЕАЭО сыртқы экспортының көлемінің күрт төмендеуінен кейін, 2017 жылдан бастап, оның көлемі өсе бастаған. Оған қарамастан, 2018 жылы қол жеткізілген 490722 млн. АҚШ долларына тең көрсеткіш, тіпті, 2010 жылғы көрсеткіштің деңгейінен де төмен болған. Орын алып отырған жағдай интеграцияның тиімділігін жоғарылату бойынша шараларды дереу қабылдауды және жүзеге асыруды қа-

бұл ретте Еуразиялық экономикалық комиссияның 2018 жылға арналған есебінде мәлімделгендей, «ішкі сату-сатып алу көлемінің өсуінің арқасында ЕАЭО елдерінің жалпы ішкі өнімін 1,25%-ға ұлғайтуға, өзара есеп айырысуда ұлттық валюталарды пайдалануды кеңейтуге, сондай-ақ, оған мүше елдерің экономикалық және әлеуметтік бірігуіне қол жеткізілді» [4]. Осыған қарамастан, бізде бар ресми ақпаратқа сүйенсек, ЕАЭО-ның қатысушы мемлекеттерінің

Дерек көзі: [5,6]

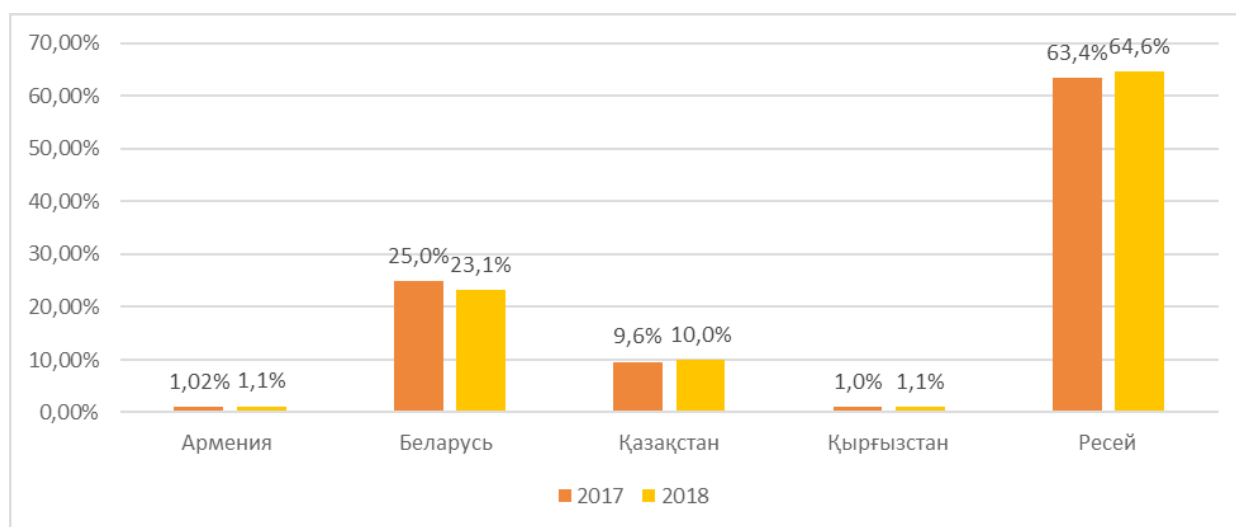
Сурет 2. ЕАЭО-ның қатысушы мемлекеттерінің арасындағы өзара сауда жасау көлемінің өзгерісі

өзара сауда жасау көлемдерінің серпінінің әр қилы екенін көруге болады (2-сурет).

2016-2017 жж. орын алған өзара сауда көлемдерінің азаюы геополитикалық жағдайлардың ықпалымен байланысты факторлардың әсерінен болды. Өзара сауда көлемінің азаюына оның көрсеткішінің АҚШ долларымен есептелетіндігі де әсер етті, яғни интеграция елдерінің төл валюталарының әлемдік валютаға шаққандағы әлсіреуі де сауда көлеміне теріс әсерін тигізді. етті. Еуразиялық экономикалық комиссияның ақпараттарына сүйе-

нер болсақ, тауар сатылымдарының көлемінде өзгеріс болмады [7]. Жалпы, 2017 жылы одақ ішіндегі өзара тауар айналымының талданып отырған кезеңде ең төменгі шектеріне жеткендігін, ал 2018 жылы лезде өскендігін көре аламыз (сурет 3). Осы интеграцияның тауарлардың ішкі экспортының құрылымында ең жоғарғы үлес Ресей Федерациясына тиесілі, оның мөлшері 2018 жылы 64,6%-ды құраған.

Ресей 2018 ж. жалпы сомасы 38953,40 млн. АҚШ доллары (64,6%) болатын тауарлар мен қызметтерді интеграциялық бірлестік

Ескерту: Еуразиялық экономикалық комиссия мәліметтеріне негізделе отырып, есептелді.

Сурет 3. ЕАЭО-на мүше-елдердің ЕАЭО ішіндегі экспорты

аумағында экспортқа шығарған. Қазақстан мен Беларусь республикаларының интеграцияның ішкі нарығындағы экспорттағы үлестері сәйкесінше 10% (6046,80 млн. АҚШ доллары) және 23,1%-ды (13932,20 млн. АҚШ доллары) құрайды. Армения мен Қырғызстан республикаларының интеграциялық одаққа кейінірек енуіне және экономикаларының салыстырмалы түрде кішірек болуына байланысты олардың одақ елдеріне экспортқа шығаратын тауарларының үлесі өте аз.

Жоғарыда аталған факторлармен қатар, ЕАЭО аясындағы интеграциялану үдерісін тежейтін басқа да мәселелер бар, оларға төмендегілерді жатқызуға болады:

1. Ортақ нарықтағы өндіріс факторларының еркін қозғалысына кедергі келтіретін мәселелер. Нақтылап айтатын болсақ, интеграцияланатын мемлекеттер арасында шекараларалық бақылау нүктелерін алып тастау көзделсе де, Ресей Қазақстанмен шекаралас аумақтарда фитосанитарлық қадағалау нүктелерін көптеп ашты, және ондағы тексеру мерзімдері ұзақ болды. Соның салдарынан шекара аумақтарында тасымалдаушы жүк көліктерінен кептелістер орын алды, ал қазақстандық ауыл шаруашылығы өнімдерінің көбісі бұзылып, кәсіпкерлердің экономикалық ахуалына нұқсан келтірілді, ал олардың залалдарын ешкім өтеп берген жоқ. Көптеген өнімдер Еуразиялық экономикалық комиссия талаптарына сай келмей, Қазақстанға кері қайтарылды. Кей жағдайларда қадағалау ережелер шегінен тысқары шығып жатты, мысалы, ет консервілері өнімдерінде кадмий мөлшері нормадан жоғары деген себеппен сатылымдардың тоқтатылуын айтуға болады. Кейінірек белгілі болғандай, табылған кадмий мөлшері Еуразиялық экономикалық комиссия қабылдаған нормалардан төмен болып шықты. Нәтижесінде қазақстандық өндіруші әділетсіз бірнеше ай мерзіміне Ресей нарығын жоғалтты, сонымен бірге Қазақстандағы да сатылым көлемі де төмендеп кетті, оған Ресей бақылаушыларының өнімнің қауіпті екендігі туралы айтқан қауесеттері ықпал етті. Оған қоса, ЕАЭО аумағында тамақ өнімдерін тек-

серетін ұлттық зертханалардың жұмыс жасау қағидаларының әртүрлілігі де өте өзекті мәселе болып отыр. Бір елде жасалған талдау нәтижелері басқа елде жасалған нәтижелермен сәйкес келе бермейді. Сондықтан осы орайда ЕАЭО аясында оның қатысушы елдеріне бағынбайтын, тек ЕЭК-ның қарамағындағы зертхананы құру қажет, бұл қойылатын талартардың барлық елдер үшін бірегей нормалдарын қалыптастыру қажет деп ойлаймын.

2. Бірегей экономикалық аумақ қалыптастыруда қиындық туғызатын мәселелер. Жалпы, осы интеграцияны іске асырудағы оған мүше мемлекеттердің құқықтарының бірдей екендігі бастапқы кезде айтылған болатын. Осыған қарамастан, Ресей интеграцияны іске асырумен байланысты жұмсалатын қаражаттың 88%-ын өтейді, бірақ бұл мемлекет интеграциядан тыс шет мемлекеттердің импортынан алатын алымдарды молырақ алады. Осыдан келіп, осы мемлекеттердің интеграциялық үрдісті жүзеге асырудағы жауапкершілік деңгейлері әр түрлі болғандығына қарамастан, құжаттар бойынша құқықтары бірдей екендігі туралы ұйғарым жасауға болады. Мұндай жайттың орын алуы ЕАЭО аясында туындайтын мәселелерді шешуде шаралар қабылдауды қиындатады және интеграция қарқындарын төмендетуі әбден мүмкін. Барлық мүше-елдерге дауыс берудің бірдей үлесін беру, олардың әр қайсысына ЕЭК шешімдеріне тыйым салу құқығын беру ортақ позицияны әзірлеуді қиындатты. Осының нәтижесінде бірыңғай экономикалық кеңістіктің қалыптасуы әлі күнге аяқталған жоқ; оның аяқталуы жоспарланған 2017 жылдан 2024 жылға ауыстырылды.

3. ЕАЭО-ның қатысушы мемлекеттерінің протекционистік мүдделерінің басым болуы. Мұндай жағдайлар, ЕАЭО аясында бекітілген нормативтік-құқықтық құжаттар шектеріне сай келмесе де, болып тұрады. Мәселен, Қырғызстан Республикасы ЕАЭО-ның басқа мүше мемлекеттеріне таралмайтын жеңілдіктер мен преференциялар алуды талап етті. Қырғызстан өкілдерінің мо-

тивтеріне сәйкес, ЕАЭО-на ену оларды басқа әлеуметтік-экономикалық маңызы жоғары жобалардың жүзеге асуын қиындатады. Бұл ретте Қытаймен бірлесіп жасалып жатқан инфрақұрылымдық жобалар туралы сөз болған, жеке алғанда, Қытаймен шекараның жабылуы Қытай тарапынан жауаптық шаралардың енгізілуі осы іспеттес жобалардың іске асуын Қырғызстан үшін қымбаттата түседі. Оның үстіне, қытайлық тауарларды қайта сатумен айналысатын жергілікті ұсақ кәсіпкерлердің ахуалының да төмендеуіне алып келеді. Осы себептен Қырғызстан ЕАЭО-дан өте ауқымды компенсациялар талап етті. Одан басқа, Қырғызстан өзінің ауыл шаруашылығы өнімдеріне санитарлық қадағалау туралы ЕАЭО талабын алып тастау бойынша бірқатар жеңілдіктерді сұраған. Нәтижесінде, Қырғызстанға ЕАЭО тарапынан преференциялар берілді: ЕАЭО-ға түсетін кедендік алымдарының 1,9%-ын (Арменияда - 1,11%) алатын болды; олар ЕАЭО-на енген күннен бастап, тағы бірқатар сауда жеңілдіктеріне ие болды. Оған қоса, ЕАЭО қаржысының есебінен капиталы 1 млрд. АҚШ долларын құрайтын қырғызстандық-ресейлік Қор құрылды, оның қызметі Қырғызстанның өнеркәсібін дамытуға бағытталды [8]. ЕАЭО-ға ену барысында Қырғызстанға берілген жеңілдіктердің үлкен көлемі одақтың басқа мүшелеріне, әсіресе, Қазақстан мен Ресейді қосымша жауапкершілікті артуға мәжбүр етті. Осындай «ерекшеліктер беру аумағының» қалыптасуы ЕАЭО-н кеңейту ықтималдылығына қолайсыз ықпал етеді. Осы орайда ЕАЭО-ға қатысушы мемлекеттердің барлығы үшін бірдей ережелердің іске асуын қамтамасыз ету, онымен қоса, интеграцияланатын мемлекеттердің мүдделерін ескеруде шектер орнату қажет.

4. ЕЭК жұмысындағы теріс сипатты олқылықтар. ЕЭК-ның құрылымындағы басқармаларына интеграцияланатын мемлекеттердің барлығынан бірдей қызметкерлер санын жалдау есебінен оларға төленетін еңбекақы қорының көлемі он есеге дейін артты. Оның үстіне, басқару деңгейлерінің көбеюіне байланысты барлық үдерістер күрделене

түсіп, бюрократияны тудырды. Олардың бір шешіміне кететін шығын ауқымы да Кеден одағы кезіндегі шығындардан жиырма есе көбірек болды [9].

Негізінен Ресей мен Қазақстанның арасындағы саудалық қарым-қатынас бұрынғы кезден етене жақын болған. Қазіргі уақытта бұл көрсеткіштерді ұлғайту бойынша мақсаттар әлі жүзеге аса қойған жоқ. Бұған өз нарықтарын қорғау мақсатында ЕАЭО-ға мүше-елдер қалыптастыратын тарифтік емес барьерлер мәселелері әсер еткен болуы тиіс.

Әдетте, интеграциялық одаққа қатысушы елдердің экономикалары бірін-бірі толықтыратын салалардың болуы шартында ықпалдасады, болмаса, ұқсас немесе бірдей жетілген салаларының күштерін біріктіру арқылы бәсекелік қабілетін арттыру мақсатында құрылады. Егер ЕАЭО жағдайында бірен-саран толықтыратын салалар болған күнде де, Қазақстанда ЕАЭО-на мүше елдермен мүлдем бәсекелеспейтін бірде-бір сала жоқ. Алайда ЕАЭО-ға ену қазақстандық кәсіпорындарды бәсекеге қабілеттіліктерін жоғарылату бойынша Дүниежүзілік сауда ұйымына енуге біршама дайындады. Нарықтағы бәсекенің күшеюінің есебінен отандық кәсіпорындардың қиындықтарға тап болуына қарамастан, бұл беталыс бизнес пен мемлекеттің арақатынастарының жаңа форматын қалыптастыруға ықпалын тигізеді, бұл мемлекеттегі кәсіпкерлік белсенділіктің дамуына септігін тигізеді.

Қорытындылай келе, ЕАЭО экономикалық тұрғыдан да, саяси тұрғыдан да маңызы жоғары интеграциялық жоба болып табылады. Осыған қарамастан, еуразиялық интеграциядан күтілген нәтижелер әзірге ақтала қойған жоқ. ЕАЭО-ның басты мәселелеріне институционалдық тәртіптің болмауын, сондай-ақ өзара сауданы жүргізудегі кедергілерді жатқызуға болады. Еуразиялық интеграцияның даму болашағы оның мүше-елдерінің ішкі саяси дамуымен, сонымен бірге ұлттық мүдделерін өзара келістіру қабілетімен анықталатын болады. Алайда, интеграциялық үдерістің артықшылықтарына қол жеткізу қысқа мерзімде жүзеге асырылмайды.

Әдебиеттер тізімі

1. Статистический бюллетень Евразийской экономической комиссии. – Москва: Издательство ООО «Сам Полиграфист», 2015. – 390 с.
2. Статистический сборник Евразийской экономической комиссии. – Москва: Издательство ООО «Сам Полиграфист», 2018. – 556 с.
3. Ткачук С. Внешний контур становления евразийской интеграции // Россия в глобальной политике, 2016. – №3. – С. 94-111.
4. Доклад о состоянии торговли между государствами-членами Евразийского союза в 2018 году. [Электрон. ресурс]. – URL: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/tradestat/analytics/Documents/report/Report_2018.pdf#pagemode=bookmarks (Дата обращения: 13.09.2019)
5. Об итогах взаимной торговли товарами Евразийского экономического союза за январь-декабрь 2018 года. [Электрон. ресурс]. – URL: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/tradestat/analytics/Documents/2018/Analytics_I_201812.pdf (Дата обращения: 07.10.2019)
6. Барьеры, изъятия и ограничения евразийского экономического союза// Доклад Евразийского экономического союза. -Москва, 2017. – С. 38.
7. Статистика внешней и взаимной торговли товарами [Электрон. ресурс]. – URL: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/tradestat/Pages/default.aspx (Дата обращения: 15.09.2019)
8. Вступление Кыргызской Республики в Евразийский экономический союз: влияние на процессы миграции. [Электрон. ресурс]. – URL: <http://russiancouncil.ru/common/upload/WP-Kyrgyzstan-26-Rus.pdf> (Дата обращения: 14.09.2019).
9. Лаумулин М.Т. Пределы и возможности евразийской интеграции. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://isca.kz/ru/analytics-ru/3247> (Дата обращения: 12.09.2019).

References

1. Statisticheskii biulleten; Evraziiskaiya ekonomicheskaiya komissia [Statistical Bulletin of the Eurasian economic Commission] (Moscow, Izdatelstvo ООО «Sam Poligrafist», 2015, 390 p.). [in Russian]
2. Statisticheski sbornik; Evraziiskaia ekonomicheskaiya komissia [Statistical collection of the Eurasian economic Commission] (Moscow, Izdatelstvo ООО «Sam Poligrafist», 2018, 556 p.). [in Russian]
3. Tkachuk S. Vneshni kontur stanovlenia evraziiskoi integracii [External contour of formation of the Eurasian integration], Rossiya v globalnou politike [Russia in global politics] 2016. -№3. P. 94-111. [in Russian]
4. Doklad o sostoiyanii torgovli mezhdru gosudarstami-chlenami Evraziiskogo soiuza v 2018 godu [Report on the impact of trade between the member States of the Eurasian Union in 2018] [Electronic resource] Available at: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/tradestat/analytics/Documents/report/Report_2018.pdf#pagemode=bookmarks (Accessed: 13.09.2019). [in Russian]
5. Ob itogah vzaimnoj torgovli tovarami Evraziiskogo jekonomicheskogo sojuza za janvar'-dekabr' 2018 goda. [On the results of mutual trade in goods of the Eurasian economic Union for January-December 2018.] [Electronic resource] Available at: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/tradestat/analytics/Documents/2018/Analytics_I_201812.pdf (Accessed: 07.10.2019). [in Russian]
6. Barery, iziyatiya i ogranicheniia evraziiskogo ekonomicheskogo soiuza. doklad Evraziiskogo ekonomicheskogo soiuza [Barriers, exemptions and restrictions of the Eurasian economic Union] (Moscow, 2017, 38 p.). [in Russian]
7. Statistika vneshnei i vzaimnoi torgovli tovarami [Statistics of foreign and mutual trade in goods] [Electronic resource]. Available at: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/tradestat/Pages/default.aspx (Accessed: 15.09.2019). [in Russian]
8. Vstuplenie Kyrgyzskoi Respubliki v Evraziiskii ekonomicheskii soiuz: vliyanie na processy migracii [Accession of the Kyrgyz Republic to the Eurasian economic Union: impact on migration processes] [Electronic resource] Available at: <http://russiancouncil.ru/common/upload/WP-Kyrgyzstan-26-Rus.pdf> (Accessed: 14.09.2019). [in Russian]
9. Laumulin M.T. Predely i vozmozhnosti evraziiskoj integracii [Limits and opportunities of Eurasian integration] [Electronic resource] Available at: <https://isca.kz/ru/analytics-ru/3247> (Accessed: 12.09.2019). [in Russian]

Х.Н. Мұрсалова

Казахский инновационный гуманитарно-правовой университет, Семей, Казахстан

Проблемы экономической интеграции в рамках Евразийского экономического союза

Аннотация. В статье рассмотрены особенности и проблемы экономической интеграции Российской Федерации, Республики Беларусь, Республики Казахстан, Республики Кыргызстан и Республики Армения в рамках Евразийского экономического союза. Описаны основные тенденции развития торговых отношений между этими странами в рамках интеграции и выявлены проблемы, препятствующие углублению интеграции в рамках союза. Кроме того, автором сделана попытка выявления и систематизации причин недостаточной эффективности взаимодействия стран-членов ЕАЭС на основе фактов, имевших место при реализации товаров и услуг на едином рынке ЕАЭС, а также на основе анализа поведения некоторых стран-членов ЕАЭС, не вписывающихся в рамки установленных Евразийской экономической комиссией правил.

Методология исследования базируется на применении системных, процессных и ситуационных подходов к изучению отношений, возникающих в процессе региональной экономической интеграции в рамках ЕАЭС. Результаты и выводы статьи могут служить в качестве базы для проведения более углубленных исследований.

Ключевые слова: экономическая интеграция, Евразийский экономический союз, товарооборот, экспорт, торговый партнер.

H.N. Mursalova

Kazakh Innovative Humanitarian and Legal University, Semey, Kazakhstan

Problems of economic integration in the Eurasian Economic Union

Abstract. The article discusses the features and problems of economic integration of the Russian Federation, the Republic of Belarus, the Republic of Kazakhstan, the Republic of Kyrgyzstan and the Republic of Armenia in the Eurasian Economic Union. The main trends in the development of trade relations between these countries in the framework of integration are described and the problems that impede the deepening of integration within the union are identified. In addition, the author attempted to identify and systematize the reasons for the insufficient effectiveness of the interaction of the EAEU member countries based on the facts that occurred during the sale of goods and services on the EAEU single market, as well as on the basis of an analysis of the behavior of some EAEU member countries that do not fit into the framework rules of the Eurasian Economic Commission.

The research methodology is based on the application of systematic, procedural and situational approaches to the study of relations arising in the process of regional economic integration within the EAEU. The results of the article can be used as a basis for more in-depth studies.

Keywords: economic integration, Eurasian Economic Union, commodity circulation, export, trade partner.

Автор жайлы мәлімет:

Мұрсалова Халима – «Бизнес және басқару» кафедрасының докторанты, Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университеті, Семей, Қазақстан.

Mursalova Halima – a doctoral student of the Department of Business and Management, Kazakh Innovative Humanitarian and Legal University, Semey, Kazakhstan.